[illegible] vsak četrtek in velja s poštnino vred [illegible] s pošiljanjem [illegible] celo leto 32 din., [illegible] 16 din., četrt leta [illegible] Izven Jugoslavije [illegible] Naročnina se pošilje [illegible] „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru, Koroška cesta [illegible] [illegible] Naročnina se plačuje v naprej. [illegible] interurban št. 113.

Posamezna številka stane 1·50 din.

Poštnina plačana v gotovini.

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

[illegible] Koroška cesta št. 5. [illegible] se ne vračajo. [illegible] sprejema naročnino, inserate in reklamacije. Cene inseratom po dogovoru. Za večkratne [illegible] primeren popust. [illegible] reklamacije so [illegible] proste. Čekovni račun [illegible] urada Ljubljana št. [illegible] Telefon interurban št. [illegible]

20. številka. MARIBOR, dne 30. aprila 1925. 59. letnik.

Veliki župan in oblastna samouprava.

V zadnji številki je »Slovenski Gospodar« podal resnično sliko o oblastni samoupravi, o njenem bistvu, njeni pristojnosti in njenem obsegu. S tem je popravil ono krivo sliko, ki jo hočejo slovenski centralisti: samostalni demokrati in samostojni kmetijci, slovenskemu ljudstvu postaviti pred oči, da bi ga zamamili ter mu onemogočili pogled v bistvo zakona o oblastni samoupravi. Namera demokratov in samostojnežev je razložljiva in razumljiva. Ti dve stranki sta hoteli vse trdote in grenkobe centralizma, ki sta ga slovenskemu ljudstvu naprtili, olajšati in oslajšati s takozvanimi širokimi samoupravami, ki jih bo ljudstvo uživalo po okrajih in pokrajinah. Zakon o oblastni (pokrajinski) samoupravi pa ne pomenja nobenega olajšanja in oslajšanja centralizma, marveč potrjuje in povečuje njegove trdote in grenkobe, ker v istini ljudstvu ne nudi nobene resnične in učinkovite samouprave.
To smo v zadnji številki našega lista nepobitno dokazali.

Da bo našim čitateljem še bolj jasna vsa zveličanost tistega sredstva, ki bi naj slovensko ljudstvo sprijaznilo s centralizmom in s centralisti, to je oblastne samouprave, bomo danes podrobnejše razpravljali o razmerju velikega župana do oblastne samouprave.

To razmerje je določeno v raznih paragrafih (členih) zakonov o obči upravi ter o oblastni in srezki samoupravi. Bilo bi preveč suhoparno in za čitatelje utrudljivo, ako bi te člene posamezno navedli in raztolmačili. Smatramo za boljše in primernejše, da navedemo govor, ki ga je o tej stvari imel poslanec dr. Hohnjec na seji zakonodavnega odbora dne 7. marca l. 1922.

V svojem govoru je dr. Hohnjec to razmerje tako-le pojasnil: »Veliki župan, ki ga vidovdanska ustava opredeljuje kot vrhovnega starešino obče državne uprave v oblasti, je po členu 3. tega zakonskega predloga o obči samoupravi osebno odgovoren za vršenje poslov.

Pa komu je ta veliki župan odgovoren za svoje poslovanje? Odgovoren je samo ministru, ne pa narodu, ki prebiva v tisti oblasti. Veliki župan ni odvisen od ljudstva, ki stanuje v oblasti in ki pošlje svoje zastopnike v oblastno skupščino. Pri postavljanju velikega župana ljudstvo v pokrajini nima pravice, da po svojih zastopnikih izreče svoje mnenje in svoje zahteve. Nima pravice terno-predloga, tudi nasveta ne. Ljudstvo se ne vpraša, ker nima ničesar govoriti. Velikega župana postavlja minister notranjih zadev, odnosno ministrski svet po njegovem predlogu. Lepa samouprava! Kakor se pri postavljanju velikega župana ne jemlje v ozir ljudstvo in njegovo pravo, tako se tudi velikemu županu pri izvrševanju poslov ni treba ozirati na pokrajinsko skupščino kot predstavništvo naroda. V to, kako se vrši državna administracija (uprava) v pokrajini, se pokrajinsko ljudsko zastopstvo ne sme niti mešati. Vladni načrt (sedanji zakon) priporoča velikemu županu, da v važnejših stvareh lokalnega (krajevnega) značaja zasliši pokrajinski odbor ali zahteva njegovo mišljenje. Vladni zakonotvorci pa so pozabili velikemu županu naložiti dolžnost, da mora ne samo zaslišati, marveč tudi izpolniti opravičene ljudske zahteve. Saj je vendar znano, kakšna so ušesa birokratov (prijateljev uradniške vlade) napram željam in zahtevam ljudstva. Pri enem ušesu noter, pri drugem ven, takšna je ljudska sodba. Torej vedno lepša ljudska samouprava, čimdalje se bo izvajala.

Ljudstvo, organizirano v samoupravno edinico, ne bo imelo nobene moči nad velikim županom, tem večja bo pa moč velikega župana nad pokrajinsko samoupravo.

Veliki župan poziva pokrajinsko skupščino v izredni saziv. Ima pravico govoriti na vsaki seji pokrajinske skupščine, kadar hoče. Pokrajinske naredbe, kojih predmet je že itak omejen, da se ne sme niti nanašati na vzdrževanje javnega miru in reda, javne varnosti in javne morale, proglaša ne predsednik skupščine, marveč veliki župan. Njegovi volji je prepuščeno, da jih ne proglasi, v katerem slučaju mora to prijaviti državnemu svetu. On podaljšuje stari budžet še za leto dni, ako skupščina v rednem sazivu ni rešila budžeta.

Na ta piedestal (stojalo) vzvišenosti nad ljudstvom v oblasti (pokrajini) in njegovo voljo stavi velikega župana vladni načrt, ki ga v členu 9. določa kot političnega predstavnika vlade.

Ker vlado tvorijo stranke, ki imajo politično vlast v državi v svojih rokah, bo veliki župan eksponent in emisar (pooblaščenec, poslanec) vladinih strank, ali boljše rečeno one stranke, kateri pripada, ker vsem štirim strankam, ki v tem času tvorijo vlado, ne more obenem pripadati noben človek.

Zgodilo se bo torej, da bo v mnogoteri pokrajini »vrhovni starešina« državne uprave in jerob nad ljudsko samoupravo kak človek, ki pripada stranki, katera ima v dotični pokrajini manjšino in celo minimalno manjšino, kar velja o demokratski stranki v slovenskih in hrvatskih krajih. Ali bo to dobro za konsolidacijo države in za zmanjšanje nezadovoljstva, o tem naj razmišljajo gospodje državo- in zakonotvorci.

Treba je tudi opozoriti na ozko vez med strankarstvom in korupcijo. Gospodje iz vladinih strank na zunaj nastopajo kot bojevniki zoper korupcijo. Borijo pa se zoper njo z vidika strankarstva. To pomeni hudiča izganjati z belcebubom. Dosedaj je iz območja državne uprave izbilo na dan veliko število korupcijskih afer. Ta broj se bo pomnožil, ako bodo organi lokalne državne uprave po določbi tega zakona osvobodeni vsake odgovornosti napram ljudstvu v okraju in v pokrajini.«

Navedene besede poslanca dr. Hohnjeca so nam dokaz, kako se je Slovenska ljudska stranka vedno odločno in dosledno borila za idejo resnične avtonomije in istinske samouprave slovenskega ljudstva. Centralistične stranke, med njimi samostalna demokratska stranka in slovenski samostojni kmetijci, so slovensko ljudstvo podvrgli jarmu, kojega trdost in težavo ne more olajšati ustanova takozvanih oblastnih samouprav. V današnjem članku smo dokazali absolutistično stališče, ki ga zavzema po zakonih o obči upravi ter o oblastni samoupravi veliki župan proti ljudstvu v samoupravni oblasti. To je pravi in pravcati vladni absolutizem, to je sama in samcata birokratična samovoljnost, o kakšni resnični ljudski samoupravi ni niti sence.

K položaju v Bolgariji.

V Bolgariji se že 14 dni udejstvuje najhujše nasilje. To je pravzaprav že višek nasilja, ki se je začelo 9. junija 1923, ko se je polastila oblasti sedanja bolgarska vlada. Prej je vladala v Bolgariji zemljoradniška stranka in njen voditelj Stambolijski je bil vladni predsednik. Pred vojno, pod vlado kralja Ferdinanda, nemškega rodu in nemškega mišljenja, je Stambolijski v najtežjih okolnostih začel organizirati kmetsko ljudstvo, a ko njegova organizacija še ni bila posebno močna, je on kot voditelj imel že toliko poguma, da je kralju odločno zaklical, da s protiljudsko politiko spravlja v nevarnost svojo glavo. Kralj se ta opomin ni zmenil in ko je po nasvetu svojih slabih svetovalcev in po svojem nemškem mišljenju med svetovno vojno stopil na stran Nemčije ter napovedal Srbiji vojno, je takoj vtaknil pogumnega Stambolijskega v ječo ter bi mu bil vzel tudi glavo, če bi ostala vojna sreča še dalje na strani Nemčije. Predno ga je zaprl, je Stambolijskiju še pri-

LISTEK.

Zgodbe napoleonskega vojaka.

Francoski spisal Erckmann-Chatrian; preložil Al. B.

(5. nadaljevanje.

Ko pa sem šel po pekovski ulici, sem pred gimnazijo slišal boben mestnega narednika Hermantjéja in ga videl obdanega z veliko množico. Tudi jaz hitim tja, da bi slišal razglas, in pridem prav, ko je začel govoriti.

Oznanil je, da bo vsled sklepa senata od 3. tega meseca petnajstega nabor novincev.

Tisti dan je bilo osmega, ostalo je torej še sedem dni. To me je potrlo popolnoma.

Vsa množica se je v gluhem molčanju razšla na desno in levo. Zelo žalosten sem prišel domov in rekel gospodu Guldenu:

»Prihodnji četrtek je nabor.«

»Ni mogoče!« je rekel. »Kar nič ne odlašajo . . . . . mudi se jim.«

Lahko si je misliti, kako žalosten sem bil ta in naslednje dni. Nikjer nisem imel več miru. Néprestano sem mislil, da sem nekje v tujini na begu. Zdelo se mi je, da bežim v gozdove ,orožniki pa za mano, kričeč: »Držite ga! Držite ga!« Potem sem si zopet predstavljal obupanost Katarine, tete Marjete in gospoda Guldena. Včasih se mi je zdelo, da marširam v krdelu drugih nesrečnikov. Kričali so nad nami: »Naprej! . . . Nizko bajonet!«, med tem ko so topovske krogle kosile cele vrste. Slišal sem topovske krogle vršeti in puškine žvižgati — skratka, bil sem usmiljenja vreden.

»Pomiri se, Jože«, je rekel gospod Gulden, »ne muči tako sam sebe. Pomisli vendar, da jih pri naboru ne bode niti deset, ki bi mogli navesti tako tehtnih razlogov za oprostitev, kakor ti. Zdravnik bi moral biti slep, ako bi te vzel. Razen tega bom govoril z mestnim načelnikom . . . Le potrpi torej!«

A te blagohotne besede me niso mogle pomiriti.

Ves teden sem na ta način prebil v smrtnem strahu, in ko je prišel četrtek, dan nabora, sem bil tako bled, tako shujšan in izpremenjen, da so me starši drugih novincev zaradi svojih sinov nekako zavidali zaradi moje vnanjosti. »Temu kaže dobro«, so govorili med sabo . . . »Padel bi, ko bi le kdo pihnil vanj . . . Nekateri ljudje imajo res srečo!«

VI.

Petnajstega januarja 1813, med naborom, bi bil moral kdo videti pfalzburško mestno hišo. Dandanes že ni malenkost, ako kdo pri žrebanju izgubi in mora zapustiti starše, prijatelje, domači kraj, hišo in polja ter se, Bog vedi kje, učiti: »Ena . . . dve! Ena . . . dve! Stoj! . . . V desno glej . . . v levo glej! . . . Za puško!« . . . in tako dalje. Da, to je že nekaj, a človek pride vsaj nazaj! S precejšno gotovostjo človek lahko reče: »Čez sedem let bom zopet videl domači kraj, starše, morda tudi svojo izvoljenko . . . Lahko bom rekel, da sem videl kaj sveta, in imel bom celo pravico, prositi za službo gozdarskega pomočnika ali orožnika!« To tolaži pametnega človeka. Ako pa je bil takrat kdo tako nesrečen, da je izgubil pri žrebanju, bilo je vse pri kraju. Od sto večkrat niti eden ni prišel nazaj: človek si skoro ni mogel misliti, da se mora ločiti za večno.

Tisti dan so morali torej najprej žrebati mladeniči iz Harberga, Garburga in Vier-Windena, potem Pfalzburžani in nazadnje tisti iz Weschheima in Mittelbronna.

Jaz sem bil zgodaj na nogah ter sem opazoval vse te ljudi, ki so šli mimo: fante v jopah, starce v kratkih suknjičih in volnenih kapah, obžalovanja vredne matere v volnenih krilih — vsi so imeli upognjeni hrbet, vpal obraz in palico ali dežnik pod pazduho. Podprefekt iz Saarburga s srebrnotkanim ovratnikom in njegov tajnik, ki sta se bila prejšnji dan nastanila pri »rdečem volu«, sta tudi gledala skozi okno.

Proti osmi uri je gospod Gulden zajtrkoval in sedel k delu. Jaz nisem prijel za delo in gledal še vedno, ko sta župan Parmentjé in njegov pristav prišla po podprefekta.

Žrebanje se je pričelo ob devetih. Kmalu nato je bilo slišati na cesti klarinet godca Karla in gosli dolgega Andreja. Igrala sta švedsko koračnico. Ob zvokih te pesmi je na tisoče siromakov za vedno zapustilo staro Alzacijo. Izžrebanci so plesali, držali drug drugega pod pazduho, kričali, da so žvenketala okna, bili s pestmi ob tla in vihteli klobuke: delali so se vesele, a so imeli smrt v srcu — tako je skoro vedno. In dolgi Andrej, suh in rumen kot pušpanov les, je bil s svojim debelušastim, okrogloličnim tovarišem podoben tistim ljudem, ki koga spremljajo na pokopališče in pri tem govore o vsakdanjih stvareh.

Godba in vpitje me je delalo žalostnega.

Ravno sem bil oblekel dolgo suknjo in si nadel kastorček, ko sta vstopili teta Marjeta in Katarina.

»Dobro jutro, gospod Gulden!« sta rekli. »Prišli sva k žrebanju.«

Takoj sem opazil, da je Katarina mnogo jokala: oči je imela čisto rdeče. Takoj mi je stekla nasproti, teta pa je hodila okrog mene.

Gospod Gulden jo vpraša:

»Menda bo kmalu čas za mestne?«

»Da, gospod Gulden«, odgovori Katarina s slabim glasom. »Harberžani so že opravili.«

»Tako, tako . . . No, Jože, čas bo, da greš«, pravi. »In ne skrbi preveč . . . ni se ti treba bati. Žrebanje je sedaj samo še zaradi lepšega. Že dolgo časa nihče ne zadene, in ako zadene, ga primejo dve ali tri leta pozneje: številke so vse slabe. Kadar se sestane komisija, bomo videli, kaj se da narediti. Dandanašnji je žrebanje nekako zadoščenje, katero dajejo ljudem . . . a vsak izgubi.«

»To nič ne de«, je rekla teta Marjeta, »Jože bo dobil.«

»Bomo videli«, je odgovoril gospod Gulden; »vse je mogoče.«

Potem smo odšli s Katarino in teto na veliki trg, kjer se je gnetla množica. V vseh prodajalnah so se izžrebanci prerivali okrog miz, kjer so kupovali trakove. Videl sem nekatere, ki so jokali, zraven pa peli, kot bi noreli. Po gostilnah so se drugi objemali med vzdihi in solzami, peli pa so venomer. Iz okolice so prišle tudi godbe ter z groznim vreščanjem godle vsaka svojo melodijo vsenavskriž.

Katarina se me je bila oklenila pod pazduho. Teta Marjeta je šla za nama.

Že oddaleč sem zapazil nasproti stražnice krošnjarja Pinakla, ki je bil svojo culo razstavil na majhni mizi. Zraven je stal dolg drog, na njem je bilo obešenih polno trakov, ki jih je prodajal novincem.

Skušal sem, da bi šel hitro mimo njega, on pa je zavpil nad mano:

»He, šepec, počakaj vendar . . . počakaj! Sem pojdi . . . lep trak sem shranil zate! . . . Saj potrebuješ lepega, takega za tiste, ki dobe!«

Pri tem je veliko, črno pentljo vihtel nad glavo. Jaz sem nehote prebledel. Ko pa smo šli po stopnicah mestne hiše, je prišel dol eden od nabornikov: bil je Klipsel, ko-